

СТАЖАНТСКАТА ПРАКТИКА – КРАЕН ЕТАП В УНИВЕРСИТЕТСКАТА ПОДГОТОВКА НА УЧИТЕЛИ

Янка Коева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. Емпиричното изследване си поставя за цел да проучи нагласата на студентите за встъпване в учителската професия. Чрез анонимни анкетни проучвания се обобщават и анализират мненията на стажантите за проведената от тях преддипломна педагогическа практика – какви умения придобиват, какви препоръки отправят, чувстват ли се подготвени да работят като учители, смятат ли да се посветят на професията и какви са бъдещите им професионални очаквания от работата им като учители. Правят се изводи и препоръки с цел преодоляване на проблеми в педагогическата практика и изграждане на професионална компетентност.

Ключови думи: стаж; учителска професия; университет; училище; емпирично изследване

1. Цел на изследването

Съвременната образователна ситуация в България „поставя на преден план подготовката на учители от съвсем различен тип, способни да работят в иновационно развиващо се училище, с предприемачески дух да творят иновации, както и да инициират тяхното раждане, реализиране, мултиплициране“ (Lecheva, 2015). Пред отговорната задача за осъществяване на професионална дидактико-методическа подготовка на студентите са изправени университетите, акредитирани да провеждат обучение по направление „Педагогика на обучението по...“, като съчетават теоретични курсове и педагогическа практика в училище.

Изграждането на преподавателска компетентност е основна цел на педагогическата практика, която се постига чрез следните частични цели (Stoycheva, 2000).

1. Придобиване на умения за наблюдение, анализ и оценка на уроци, провеждани от базов учител и студенти стажанти.

2. Придобиване на умения за ориентирано към учениците планиране и провеждане на урок и цикъл от уроци с различни дидактически цели и задачи, с различна тематика и с различна комуникативна насоченост.

3. Придобиване на умения за анализ и преценка на собствен урок.

4. Изграждане на умения за пренос на положителен опит и отхвърляне на отрицателен.

Настоящото емпирично изследване си поставя за цел чрез анонимни анкетни проучвания, проведени в периода 2011 – 2018 г., да се обобщят и анализират мненията на стажантите за проведената от тях преддипломна педагогическа практика¹⁾, както и да се направят изводи и предложения за по-ефективен учебен процес.

Анкетираните лица са стажанти по немски език и по български език от следните специалности във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“: „Немска филология/Германистика“, „Приложна лингвистика“ с немски като първи чужд език, „Български език и немски език“, „История и немски език“, „Български език и източен (японски/китайски) език“, „Български език и френски език“, „Български език и руски език“, „Български език и гръцки език“. Включените в анкетните листови въпроси варират през годините, поради което е различен броят на студентите, отговорили на всеки един от тях.

2. Резултати от анкетните проучвания

Отговори на въпроса „С какви мотиви избрахте специалност с педагогическа квалификация във ВУЗ?“ дават 24 анкетирани. Радващо е, че мнозинството от тях (24 %) се ориентират към учителската професия още в ученическите си години. Няколко мнения са илюстрация за това, че достойни за уважение са колегите, които са събудили тази любов.

– Учителската професия ми харесваше, още когато бях ученик. Учителите успяваха да ме мотивират и аз самият искам да мотивирам учениците.

– Имам прекрасни впечатления от учителите в средното училище. Реших, че след като имам достоен пример, на който да подражавам, определено искам да стана учител.

– Проявявайки уважение към своите преподаватели в училище, изградих позитивна представа за учителската професия.

– Знаех, че нося любовта към професията у себе си, и обучението ми във ВТУ ми помогна да насоча усилията си в правилната посока.

Изучаването на чужд език мотивира 21% от анкетираниите за избор на двойна специалност. Някои от тях избират свършено непознат език, а други – този, който са изучавали в училище, за да надграждат знания и умения. Смятат, че е възможно да работят и като преводачи. Трима от анкетираниите споменават, че обичат историята и усвоявайки чужд език, могат да бъдат специалисти по интегрирано обучение – преподаване на дисциплина на чужд език (CLIL).

За студентите от направление „Филология“ (в частност специалност „Немска филология/Германистика“) педагогическият блок е избираема дисциплина. От анкетираните лица 13% го считат като най-добрия вариант сред трите предложения – наред с преводаческия профил и втори чужд език. Някои от тях уточняват, че това е единствената квалификация, която осигурява реални практически занятия извън университета. Двама анкетирани изразяват мнение, че обичат децата и общуването с тях. За съжаление, 12% от анкетираните споделят, че това е избор на мнозинството в групата, тъй като в маломерни групи е невъзможно да се удовлетворят всички индивидуални желания за избираеми дисциплини. Тук би могло да се цитира следното мнение: „Но в никакъв случай не намирам педагогическото си обучение като загуба на време, напротив – това е полезен опит и допълнителна възможност за професионална реализация“.

Избора на двойна специалност 13% от анкетираните обуславят с по-голяма възможност за професионална реализация – както в България, така и в чужбина.

Дванадесет процента споделят, че са следвали желанието си да бъдат студенти единствено във Великотърновския университет, и според реда на класиранията са попаднали във Филологическия факултет в двойна специалност, като са имали намерение впоследствие да я сменят. В процеса на обучението си решават да продължат, за да изпитат собствените си способности, и тази промяна на възгледите би могла да се подкрепя чрез следното мнение: „Сега, пред прага на дипломирането си, усещам, че съм постигнала това, към което съм с стремяла през тези четири години – усъвършенствах се като личност и натрупах житейски опит. Разбрах, че учителската професия изобщо не е така лесна, както изглежда отстрани“.

За съжаление, 4% от анкетираните откровено признават, че са избрали съответната специалност само за да бъдат приети в университета, т.е. мотивите им не са свързани с придобиване на педагогическа квалификация. Но е радващ фактът, че мнозинството от тях променят намеренията си след преддипломната педагогическа практика.

Изразените по-горе мнения биха могли да се изобразят графически по следния начин:

Фигура 1. Мотиви за избор на педагогическа квалификация

На въпроса „По какво преддипломната педагогическа практика се различава от текущата практика?“ отговарят 11 студенти, а 18% изразяват следните становища:

- чувстват се по-отговорни за класа, в който преподават;
- имат възможност да контролират учебния процес и усвояването на материала;
- учителите дават по-голяма свобода в планирането и провеждането на занятията, което поставя студентите в реална учебна ситуация.

Останалите мнения са индивидуални и отразяват личните оценки на анкетиранияте.

По време на преддипломната педагогическа практика стажантите преодоляват своята плахост и притеснения и придобиват увереност, която се увеличава с всеки изминал ден. Постепенно си създават усет за правилно структуриране на уроците, поведението в класната стая и методите на преподаване. С много желание и търпение се опознават учениците, които са „умни“ и „любознателни“ и просто е необходимо да им се покаже „правилният път“ за усвояване на знания. В областта на чуждоезиковото обучение студентите споделят, че се научават как да задават „правилните“ въпроси, да спазват изискванията за преподаване на граматика и лексика, използвайки нагледни средства. Работейки в училище, те се срещат със стажанти от други специалности и изразяват мнение, че „има много млади хора, включително и аз, готови да работят като учители“.

С въпроса „Какво научихте от преддипломната педагогическа практика?/ Какви нови умения придобихте“ са анкетирани 43 студенти. Мненията са откровено лични, многопластови и опитът за систематизация би могъл да изглежда по следния начин.

Най-голям процент анкетирани (64%) оценяват усъвършенстването на своята методическа подготовка. Научават се да подготвят уроците си самостоятелно, да ги планират и структурират добре, прецизирайки времето за отделните етапи на дейност, да определят целта на урока, да използват различни източници и нагледни средства. Сблъскват се с реалността, че се изисква „гъвкавост“ в преподаването, защото предварително изготвеният план понякога се променя в хода на урока. Така те развиват умение да предвиждат как ще протичат уроците им, да си правят „по-удобен план, по който и учениците ще усвоят по-лесно материала“. Успяват да вметят в часа и индивидуалната работа с ученици, които изпитват трудности при усвояване на нови знания. Научават се да използват индуктивния подход в обучението, който е особено важен при преподаване на граматика – „Сега, когато обяснявам нещо, го правя, като задавам въпроси на отсрещния човек и го подтиквам да стигне до отговора сам. Това е нещо, което никога не съм умеела“. Стажантите по немски език употребяват по-богата палитра за семантизация на новите лексикални единици, използват разнообразни социални форми на работа, като обръщат внимание и на игровия момент, редуцират прекомерната употреба на родния език. Практиката ги подпомага и в личен аспект: „Сблъсках се с непозната лексика и покрай обучението на учениците я научих“.

Особено радващо е, че 52% от анкетираните развиват положителни личностни качества. Ще бъдат цитирани няколко мнения:

– „Научих се на самостоятелност, организираност, дисциплина и самоконтрол“;

– „Научих се да съм по-отговорна и дисциплинирана, защото много хора зависеха от мен“;

– „Преддипломната практика ме научи преди всичко на работа в динамична и много различна среда“;

„Научих се да работя в екип, включващ учител, методист, ученици“;

„Усвоих умения за преподаване на малки деца, което разви у мен други такива – справяне в сложна обстановка, организиране и мобилизиране на групи от деца в целенасочена дейност“;

„Най-малкото, което мога да спомена, е, че се научих да изслушвам по-добре събеседниците си“;

„Научих се да провокирам и собственото си креативно мислене“;

„Повиши ми се увереността и самочувствието, че мога да преподавам“;

„Утвърдих качеството си „търпение““;

„Преддипломната практика повлия на моята увереност, организираност, буден ум и самокритика“.

Тридесет и седем процента от стажантите посочват, че се научават да комуникират успешно с учениците и да ги разбират, което им позволява да прецизират методите на преподаване. Създават работна атмосфера, като задават мотивиращи въпроси. Тук ще бъдат цитирани няколко мнения:

„Успях да намеря начини за привличане вниманието на учениците с цел тяхното обучение. Това ме научи, че децата са голяма поляна от цветя, които имат нужда от различни грижи, потребности, стремежи, възможности, начини на учене и общуване“;

„Успях да опозная децата. Трябва ти много търпение и желание, децата са много умни и знаят все повече. Просто ние трябва да знаем как да ги научим“;

„Отговорността учениците да се превърнат в едни разумни хора, е огромна. Разбрах, че всеки ученик има своите нужди, но за жалост, трудно се работи индивидуално с около 20 души“.

Преддипломната педагогическа практика е силно емоционално преживяване, за което споделят 14% от анкетираните:

– „На първо място, научих какво е чувството да застанеш от другата страна на бюрото“;

– „Приятните емоции присъстваха и това ме доближи до учениците. Понякога не са ми излизали от ума и ме накараха да харесвам повече професията“;

– „Самата обстановка, в която споделяш знанията си, води до много странно и приятно чувство“;

– „Разбрах колко е приятно да се работи с деца. Чувството, което изпитваш, когато помагаш на някого да придобива знания, е единствено по рода си“;

– „Практиката беше едно от най-хубавите неща, които са ми се случвали в образованието ми през четирите години. Точно практиката беше нова стъпка в моя живот и в бъдещата ми професия“;

– „Надявам се да работя като учителка един ден и да изпитам същите емоции и чувства, които изпитах по време на преддипломната практика“;

– „Видях и преживях учителската работа, която досега не ми беше позната“.

Личността на учителя впечатлява 12% от анкетираните и ги кара да преосмислят първоначалните си представи за професията:

– „Научих, че учителят е авторитетна личност, чиито маниери, облекло, мироглед се усвояват от учениците, независимо от предмета на преподаване“;

– „Разбрах, че отговорностите на един учител са изключително много. Той трябва да бъде не само учител, но и родител. Учителят носи изключително голяма отговорност да открие таланта на младите хора и да го доразвие“;

– „Стигнах до извода, че не всеки, застанал срещу теб с маркер или мултимедия проектор, може да се нарече учител. Това е призвание“.

Също 12% от стажантите споделят, че са добили административни умения при водене на училищната документация.

Изразените мнения биха могли да бъдат представени в табличен вариант, в който процентното съотношение надвишава 100 поради богатата палитра от отговори.

Таблица 1. Придобити знания и умения

Методическа подготовка	Личностни качества	Комуникация с ученици	Емоции	Личността на учителя	Административни умения
64%	52%	37%	14%	12%	12%

На въпроса „Какви препоръки бихте отправили за подобряване на организацията на работа?“ дават отговор 43 анкетирани. Мнозинството от тях (30%) считат, че организацията е добра: „Смятам, че преддипломната педагогическа практика по немски език има само положителни страни. Попълвайки анкетата, се опитвам да се сетя за каквато и да е препоръка – не с цел да се оплаквам, а за да подобря нещо, но за такава не се сещам“.

Заслужават внимание мненията на останалите 70%, които, при възможност да се вземат под внимание, биха допринесли за по-голяма ефективност на обучението.

За 11% от анкетираниите е голямо физическо и психическо натоварване да съчетават практическите занятия в училище с аудиторната заетост в университета, но настоящата форма на обучение в България не предлага друга възможност. Буди оптимизъм следното мнение: „Понякога на човек му се налага да се раздава повече и да не се предава, защото един ден всичко ще си е заслужавало“.

По-голям брой часове по хоспитиране и при повече базови учители предлагат 11% от анкетираниите. За съжаление, часовете са фиксирани в учебни планове, които са съобразени с Наредбата за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“ от 7.11.2016 г. Посещенията при повече постоянно базови учители са невъзможни, тъй като се сключва договор с един учител за определена специалност.

Осем процента от стажантите препоръчват да се работи с базови учители с по-голям опит и трудов стаж – нещо, което желаят и преподавателите методисти, които обаче често се сблъскват с нежеланието на учителите да обучават студенти. А и по мнение на авторката младите колеги, в зависимост от техническата обезпеченост на училищата, по-често използват иновативни методи на преподаване. Но е необяснимо и неприемливо едно мнение, че методистът „трябва да следи учителите“.

Съвсем основателна е препоръката на 7% от анкетираниите за осигуряване на лични учебни комплекси по време на практиката, тъй като черно-белите

копия, както и снимането с телефон затрудняват подготовката на уроците. Това се отнася в най-голяма степен за обучението по чужд език, тъй като не всички училищни библиотеки се ангажират с осигуряването на учебници.

Седем процента от стажантите не отправят препоръки, а критични бележки, като споделят за проблеми с дисциплината на учениците – според един/една анкетирания „защото осъзнавах, че аз нямам власт“. Според друго мнение „Никой, абсолютно никой не знае как да се справи с дисциплината в час – дори учителите. Не знам дали е от поколението, но някой трябва да вкара малко ред в тези училища“. Възрастовата граница между студентите и учениците не е много голяма, а и самите стажанти са били в училище до преди четири години. Едва ли е възможно с магическа пръчка някой „да вкара ред в тези училища“. Причините за лошата дисциплина са от различно естество и не е в компетентността на авторката да ги коментира. Но като препоръка би могло да се цитира друго мнение на стажант/ка: „Въпреки това успях да им привлека вниманието (на повечето от тях) с отношението си към тях и със специално подготвени упражнения и примери, които да отговарят на техните интереси“.

Преподаване в различни класове препоръчват 6 % от анкетиранияте, което е резонно, но в големите училища базовите учители обикновено имат норматив във всички паралелки от даден клас.

За по-голяма помощ от страна на базовите учители по отношение на училищната документация, както и за възможността да оперират с нея, апелират 6% от анкетиранияте. Авторката е била свидетел на огромното вълнение, когато за първи път се нанася оценка в ученически бележник (разбира се, след препоръка на базовия учител).

Продължителността на преддипломната педагогическа практика е малка според 5% от стажантите и се отправя препоръка към методиста „да извоюва“ повече часове, но и в този случай часовете се определят от нормативната база.

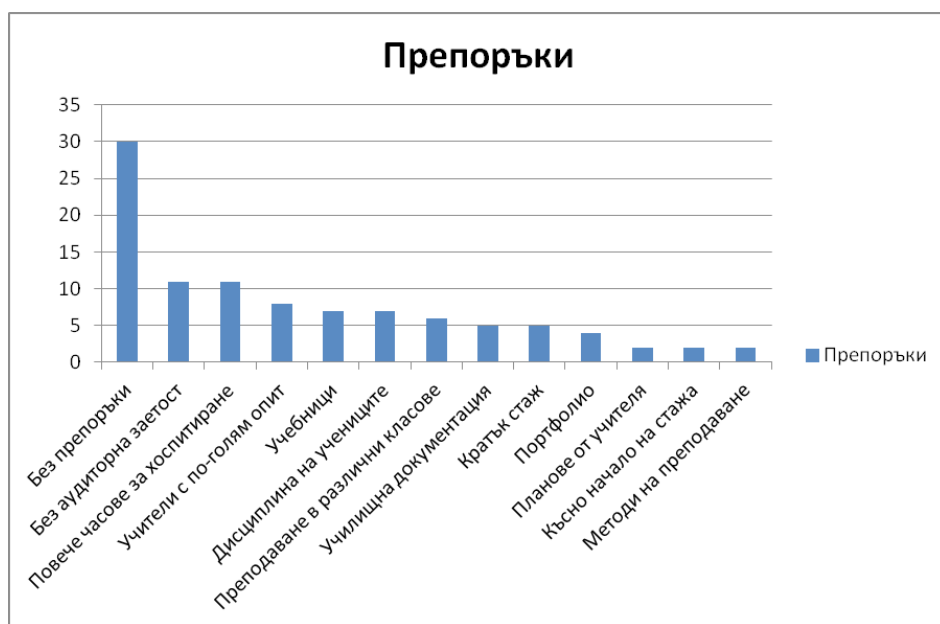
Четири процента от анкетиранияте желаят изпращане на личните имейл-адреси изискванията на методиста за изготвяне на портфолио, една част от което съдържа планове на уроци от хоспиране, както и работни планове от текуща и преддипломна педагогическа практика. Затова е необяснимо мнението на 2% от стажантите, че „би било добре всеки план на урок да се взема от базовия учител, което ще отнеме шанса да се прави портфолио в последния момент“. Защо в последния момент и с какви планове е работено до момента?

Също 2% смятат, че практиката в училище започва късно – едва в IV курс. Необходимо е обаче първо да получат базисни научно-теоретични познания, за да влязат подготвени в училище.

Други 2% отправят препоръка за промяна на методите на преподаване от страна на учителите, тъй като учениците губят интереса си към „едновременш-

ните методи“: „Всяко поколение се променя и досегашните методи остаряват. Всеки бъдещ учител трябва да използва нови, разнообразни методи за обучение, свързани със сегашното ни ежедневие и в крак с времето. Технологиите са напреднали, затова за учениците ще бъде интересно да бъдат включени колкото се може повече от тях в преподаването на един урок – презентации, видеоуроци и др.“. Авторката приветства тези мнения и се надява, че стажантите – бъдещи учители, ще съумеят да използват съвременните технологии в своите часове за провеждане на съвременен учебен процес, отговарящ на интересите на обучаваните.

Така представените мнения изглеждат графично по следния начин:

Фигура 2. Препоръки

На въпроса „Чувствате ли се подготвени да работите като учител/ка?“ отговарят 8 анкетирани. Положителен отговор дават 25% от тях, защото смятат, че преддипломната педагогическа практика дава основата за пълноценно практикуване на тази професия. Отрицателно мнение изразяват 12% поради липса на достатъчен опит при подготовката на уроците и особеностите на различните възрастови групи. Подготвени до известна степен се чувстват 63% от стажантите, защото:

– имат на какво още да се научат;

– имат притеснения относно дисциплината на учениците и планирането на времето за отделните етапи на урока;

– се надяват в бъдеще да стават все по-уверени и по-сигурни в работата си.

Въпросът „**Смятате ли да работите като учител/ка?**“ съдържа затворени и отворени отговори (срв. приложението) и е отправен към 24 студенти.

Само двама от стажантите (8%) не желаят да практикуват професията по следните причини:

– „Това не е моето призвание. Усетих го още първия ден“;

– „Родителите ми работят в сферата на образованието. По мои впечатления цялата образователна система има спешна нужда от реформа. Няма да ми е приятно да отделям повече време за документация, отколкото за работа с учениците“.

Не са взели решение 33% от стажантите, но не изключват тази възможност в по-късен етап:

– „Опитвам се да открия положителните страни на професията и едва тогава ще реша“;

– „Може би не на този етап – непосредствено след дипломирането“;

– „Желая да работя в областта на туризма, но по-късно определено бих опитала“;

– „Бих могла, но в занималня или като частен учител“.

Дълбоко удовлетворение носи фактът, че останалите 59% от анкетираните заявяват твърдото си намерение да упражняват професията. Техните мнения могат да бъдат обобщени в няколко групи.

1. Двадесет и осем процента от тях желаят да практикуват професия, която им доставя удоволствие и носи голямо удовлетворение – „Преди си мислех, че усещането за удовлетворен и успял човек се дължи на личните постижения. След навлизането ми в преподаването разбрах, че насладата се крие в това, някой да успее благодарение на това, че вярваш в него“. Според друго мнение „без тази прекрасна професия няма да има каквито и да било кадри за други професии“.

2. Също 28% обуславят избора си с емоционална обвързаност – по време на преддипломната педагогическа практика са имали само хубави емоции, обичат децата и училищната среда и се чувстват приятно, когато са обградени с ученици, затова желаят да работят заедно с тях.

3. Практикуването на професията би допринесло за израстването като личност на 20% от стажантите, дали положителен отговор.

4. Дванадесет процента смятат, че има какво да дадат от себе си и желаят да предадат получените знания и умения на следващото поколение – например колко интересно може да бъде изучаването на чужд език, съпоставянето на различни култури и традиции.

5. По време на практиката също 12% стигат до извода, че професията е тяхното призвание – „Когато влязох в училище, представата ми за учителската професия коренно се промени. Почувствах се на мястото си“.

Процентното съотношение на желаещите да работят като учители може да се изобрази чрез фигурата по-долу.

Фигура 3. Мотиви за избор на учителската професия

На въпроса „Какви са бъдещите Ви професионални очаквания от работата Ви като учител/ка?“ е получен отговор от 22 анкетирани.

Мнозинството от тях (27%) имат очаквания за приятна работна среда – да работят с умни, възпитани и мотивирани ученици, в добър учителски колектив, в който да виждат подкрепа и разбиране от по-опитните колеги.

Осемнадесет процента се надяват да бъдат добри учители, да обучават подобаващо учениците, като ги мотивират и ги научат как да учат, както и да бъдат добър пример за тях.

9% от стажантите очакват:

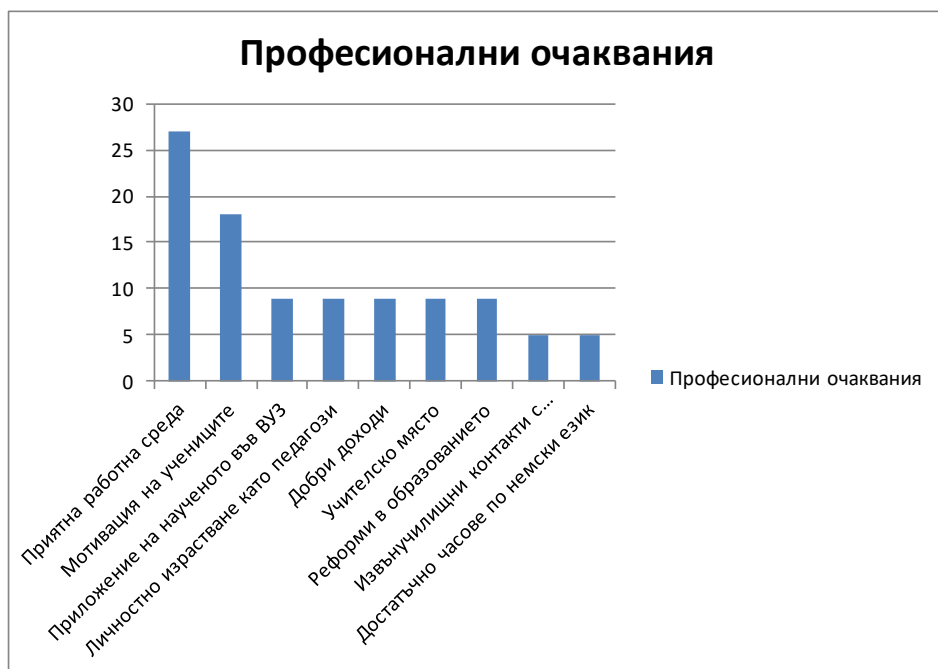
- да прилагат наученото във ВУЗ и да се справят добре;
- да продължат личностното си развитие и да израснат като педагози;
- добри доходи;
- да си намерят работа като учител, тъй като трудно се наемат млади хора без стаж, но се надяват да бъдат насърчени да работят за нашите деца и нашата държава;
- реформи в образованието, за които могат да допринесат и те самите.

Пет процента от анкетираните се надяват децата да ги обикнат и да поддържат постоянна връзка и в извънучилищна среда, да знаят, „че насреща им

стои човек, който желае да им окаже помощ не само с учебния материал, но и във всеки друг проблем, с който се сблъскват“.

Също 5% анкетирани се надяват да имат достатъчно часове по немски език, което в основните училища често се оказва трудно, затова е необходимо допълване на норматива с друг учебен предмет.

Бъдещите професионални очаквания на стажантите изглеждат графично по следния начин:

Фигура 4. Професионални очаквания

Изводи

Изборът на педагогическа специалност във ВУЗ е мотивирано решение за мнозинството от стажантите, взето още в училищното им образование, тъй като са възхитени от професионализма на своите преподаватели. Затова колегите учители също са изправени пред отговорната задача да събудят любов към професията сред младите хора, за да се преодолее настоящият дефицит на кадри в сферата на образованието.

Особено радващ е фактът, че педагогическата практика се оказва преломен момент за професионалната ориентация на някои от стажантите – влизайки в

училищната среда, те преосмислят първоначалните си представи за учителската професия и усещат, че тя е тяхното призвание. В този етап преподавателите от ВУЗ и учителите наставници носят голяма отговорност – необходими са търпение, тактичност, деликатност и индивидуален подход за изграждане на преподавателска компетентност у стажантите. Би било добре да се работи с опитни, доказали се и иновативни учители с професионално квалификационна степен. Но практиката показва, че такива колеги нямат достатъчен стимул да работят със студенти, и отказват, затова често изборът на базов учител по необходимост се базира на лични взаимоотношения между университетски преподавател и учител.

Освен че е силно емоционално преживяване, стажантската практика води до усъвършенстване на методическата подготовка на студентите – усвояват поведението в класната стая, добиват умения за правилно структуриране на уроците и разпределение на времето за отделните етапи, за методите и средствата на преподаване, за успешна комуникация с учениците. Някои от тях внасят нововъведения, с които грабват вниманието на ученици и учители: една студентка по собствена идея завършва уроците по литература със състезателна игра, която съдържа въпроси върху преподадения материал. Класът е разделен на две групи и при правилен отговор се получават определен брой точки. При липса на отговор се включва другата група. Всички ученици желаят да бъдат победители, и по този начин учебният материал се усвоява още в час. Стажантите по роден език често преодоляват първоначалната си литературоведска нагласа, защото се убеждават, че занятията по български език също протичат гладко и оживено, пораждат се дискусии, в които учениците участват с плам.

Огромно е желанието на стажантите да използват съвременни технологии в часовете си, за да представят модерен урок, с който да предизвикат интереса на обучаваните. За съжаление, това невинаги е възможно заради техническата обезпеченост на училищата. В малки групи по немски език понякога се работи с личен лаптоп.

Не е за пренебрегване фактът, че стажантската практика допринася и за личностното израстване на студентите – те развиват качества като самостоятелност, организираност, дисциплинираност, търпение и самоконтрол, научават се да работят в екип и да провокират собственото си креативно мислене.

Някои от препоръките на студентите, за съжаление, са основателни. Съчетаването на стажантска практика и аудиторни занятия се оказва голямо психическо и физическо натоварване, но този вид обучение е заложен в действащата нормативна база. Да се надяваме, че след време би било възможно стажът да се провежда след завършване на бакалавърската степен, което би дало възможност и за по-голяма продължителност.

Осигуряването на учебни комплекси на стажантите е невъзможно от страна на университета, тъй като в различните училища се работи с различни учеб-

ни материали. Няма договореност с училищата да ги осигуряват. А и самите ученици ги закупуват с лични средства. Получава се луфт, в който стажантите трябва да се справят сами.

Дисциплината на учениците се оказва проблем за някои от стажантите. В този случай би трябвало да се търсят индивидуални решения – мнозинството от тях се опитват да предизвикат интерес и да грабват вниманието, а отделни стажанти въвеждат в началото на всеки час (предимно със седмокласници) „петминутка“ за проверка на знанията, като с това си осигуряват внимание и дисциплина в предходния час. Но дисциплината в училище е проблем на цялото общество и би трябвало институции, учители и родители съвместно да работят за преодоляването му.

След стажантската практика студентите се чувстват подготвени да навлязат в професията, но с уговорката, че има още какво да научат. Особено радващ е фактът, че 59% от тях желаят да работят като учители, като професионалните им очаквания са свързани с приятна училищна среда, оказване на помощ от по-опитните колеги, израстване като педагози, реформи в образователната система, за които да допринесат и те самите. Някои от тях очакват да си намерят работа като учители. В университетските центрове това наистина е проблемно, тъй като за едно учителско място има десетки кандидати. Но същевременно остава проблемът с малките населени места, където учителската професия, дори и като регулирана професия, остава нежелана.

Към стажант-учителите биха могли да се отправят следните препоръки с цел преодоляване на проблеми в практиката и изграждане на професионална компетентност.

- „Да се старая да не сядам в час (защото дисциплината се влошава) и да не използвам бюрото като щит за защита. Ние трябва да сме сред учениците“;
- „Да говоря високо. Когато не съм сигурен/сигурна, мънкам и гласът ми не се чува“;
- „Да избягвам продължителни паузи в хода на урока, особено преди посочване на ученик за отговор“;
- „Да говоря с учениците на „ти““;
- „Да не се обръщам към учениците с „деца“, „Я да каже момченцето/момиченцето“. Те се обиждат“;
- „Да не хваля учениците с „Браво!““. Те не са малки деца“;
- „Да не използвам израза „кажи ми“. Всички сме един колектив и едно цяло“;
- „Да не работя в часа само с един (отличен) ученик“;
- „Да задавам подсказващи въпроси“;
- „Да не задавам въпрос, на който вече съм получил/а отговор“;
- „Когато ученик/ученичка не отговори на зададен въпрос, да посочвам друг/а“;

- „Когато учениците не отговорят на зададен въпрос, да отговарям аз“;
 - „Да не заставам само пред този, който отговаря, защото изпускам класа от вниманието си“;
 - „Да не приемам едносрични отговори с „да“ и „не“. Следва въпросът „Защо?““;
 - „Да не отговарят на въпроси само тези ученици, които вдигат ръка“;
 - „Да повтарям високо отговорите на учениците, защото някои от тях говорят тихо и не се чува в другия ъгъл на стаята“;
 - „Да обобщавам отговорите на учениците“;
 - „Да не приемам хорови отговори“;
 - „Да проверявам тетрадките в хода на урока“;
 - „Да не задавам въпроса „Искате ли домашна работа?“. Учениците никога не искат“;
 - „Да планирам добре времето си, за да не давам домашна работа след края на часа. Учениците вече са прибрали учебниците и тетрадките“;
 - „Да затварям маркера, когато не пиша“;
 - „Да имам предварителна представа за оформлението на дъската – какво ще изтривам и какво ще оставя до края на часа“.
- Конкретно към стажантите по български език и литература биха могли да се добавят още няколко препоръки:
- „Да не се движа при изразително четене и да не го прекъсвам с обяснения“;
 - „Да проверявам предварително значението непознати за мен думи в литературните текстове („валог“ не е вид дърво) и да чета правилно (например „семеини“ вместо „сеймени“)“;
 - „Да оставя въкъщи диалектни думи и изрази като „днеска“, „тука“, „тез“, „да прочетеме/напишем“ и др.“;
 - „В българския език се употребява „абзац“, а не „параграф““;
 - „Да не бъркам термините „основа на глагола“ с „глаголна форма“, защото учениците ще ме поправят“;
 - „Да не настоявам много за лични отговори като например: „Ти не си ли щастлив?“. Може и да не е“.

Стажантската практика е трудна и изпълнена с напрежение, но същевременно силно емоционална и запомняща се цял живот. Вместо заключение би могло да се предложи изпратеното по електронната поща есе на Калина Атанасова, специалност „Немски език и нидерландски език“, 2011 г.

Из дневника на един бъдещ учител

В първи курс: ...по някаква случайност, и то една от малките щастливи случайности, избрах допълнителен педагогически профил към иначе не така лесната ми специалност „Приложна лингвистика“ (немски и холандски език).

Във втори курс: ... изпити, мъка, изпити, мъка

В трети курс: ... изпити и отново мъка, изпити ...

Вижда му се краят : Ура-а!!! В четвърти курс съм! И наред с всички отново мъчителни изпити, сесии и ликвидации, беше дошло времето за педагогическия стаж по немски език, тоест да изляза пред 26 чифта ококорени очички в 8-ми клас и да кажа: Guten Morgen, heute arbeiten wir zusammen!

Може би само тези, които са говорили пред публика, знаят за какво говоря. Когато си отпред, всички гледат, слушат и следват ритъма на онова, което ти самият им представяш. И ако объркаш нещо, има два възможни края: или всички разбират, или никой няма да забележи. Както в театъра актьорите създават и променят атмосферата, по същия начин действат учителите, когато преподават. Ако се впуснем в по-дълбоки разсъждения, несъмнено ще открием много прилики между това да си учител и актьор в театъра. Едно нещо обаче ни става ясно от самото начало: да си учител или актьор, е призвание.

Ако можех да дам съвет на бъдещи студенти в моята специалност, бих им казала: ако имате възможност за педагогическа практика, то изберете я. Наред със задълженията да преподаваш, практиката носи със себе си и много приятни моменти, създава чувство на полезност ☺. А това, да се чувстваш полезен, за мен е доста голям стимул.

За около два месеца преподавах в осми клас в езикова гимназия. Децата са точно в онази възраст, когато почват да разграничават себе си от всички и от всичко останало. И когато някой нов човек се появи, и то за по няколко часа на ден, то той не остава незабелязан. В случая тоя нов човек бях аз. Според мен е много важно още от първия момент да им покажеш, че си им приятел, че си там, не за да ги измъчваш и пишеш двойки. И понеже са едва на 14 години, точно както малките деца не могат да лъжат и говорят това, което мислят, то доста бързо на човек му става ясно какво е мнението им.

Наред с часовете, които водех, любимото време както за мен, така и за учениците, най-вече бяха междучасията. Понякога просто оставах на бюрото седнала и слушах за какво си говорят: едни събират пари за новите дъвки в лавката, втори си говорят за това как се убива „черния“ в еди-коя си игра, трети влизат в стаята и имитират рекламата: „Е-е-е, с кашкавал, е-е-е, със сирене!“. Е-е-е, кажете ми как да не ми стане смешно, как да не си тръгна весела след часовете. Тези ученици буквално генерират положителна енергия и те зареждат с нея. Понякога обаче забележките бяха наложителни. Например, когато забелязах как един ученик се накланя наляво и надясно, отидох при него и видях, че той просто играел на една игра с колички и когато вземал завои, естествено, че се накланял... В такива моменти е трудно да останеш сериозен, наистина!

Приложение

АНОНИМНА АНКЕТА

Специалност:

Уважаеми колежки и колеги,
настоящата анонимна анкета цели да проучи нагласата на студентите за встъпване в
учителската професия.

Резултатите ще бъдат използвани единствено от преподавателката (Я. К.).

1. С какви мотиви избрахте специалност с педагогическа квалификация във
ВУЗ?

Още от малка имам желанието да бъда учител. Когато
който моментът за поразаване на проклятието аз вече знаех,
както ще запиша записа специалността която исках
на първо място. Стер какво излязоха резултатите, разбрах
се съм приета това в тази специалност, която бях
записал на първо място. Целта ми е учей това
тази педагогическа специалност и моето в този университет.

2. Смятате ли да работите като учител/ка? Моля оградете с кръгче:

☒ а) Да.

☐ б) Не.

в) Не съм решил/а.

Ако „да“ и „не“, защо?

Смятам да работя като учител, защото това е
професията която ми харесва, изпитвам се приетата,
когато съм заобградена от деца.

3. Какви са бъдещите Ви професионални очаквания от работата Ви като
учител?

Мисля че в бъдеще ще ми бъде трудно, както
във всяко едно нещо. Харесвам се да бъда добра учителка
и децата да се работят с интерес, които им работят.

Благодаря предварително!

БЕЛЕЖКИ

1. В някои учебни планове дисциплината фигурира като „Преддипломна педагогическа практика“, а в други – като „Стажантска практика“.

ЛИТЕРАТУРА

- Лечева, Г. (2015). *Професионалното образование на студентите – бъдещи учители. Европейски директиви и национална действителност*. Русе: Издателски център на Русенския университет.
- Стойчева, Д. (2000). Педагогическа практика – цели, съдържание, организационни форми. *Чуждоезиково обучение*, 5 – 6.

REFERENCES

- Lecheva, G. (2015). *Profesionalното obrazovanie na studentite – badeshti uchiteli. Evropeyski direktivi i nacionalna deystvitelnost*. Ruse: Izdatelski centar na Rusenskiya universitet.
- Stoycheva, D. (2000). Pedagogicheska praktika – celi, sadarzhание, organizacionni formi. *Chuzhdoezikovo obuchenie*, 5 – 6.

TEACHING PRACTICE – THE FINAL STAGE OF UNIVERSITY TEACHER’S TRAINING

Abstract. The current empirical study aims to explore students’ attitudes towards entering the teaching profession. Through anonymous surveys the opinions of the trainees about the pre-graduate pedagogical practice they have done are summarized and analyzed – what skills do they acquire, what are their recommendations, do they feel prepared to work as teachers, do they intend to commit themselves to the profession and what are their future professional expectations of their work as teachers. Recommendations are made to handle problems in pedagogical practice and build professional competence.

Keywords: internship; teaching profession; university; school; empirical study

✉ **Dr. Yanka Koeva, Assoc. Prof.**

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Veliko Tarnovo, Bulgaria
E-mail: ya.koeva@uni-vt.bg